
Cultura: a câta putere în stat?*

Acad. Eugen Simion

Acad. Eugen Simion

Ce poate și ce nu poate face cultura într-o lume ce se schimbă repede și în care aproape toate certitudinile cad? Ce putere are cultura, azi, în fața economiei, politicii, tehnologiilor de vârf? Cum se descurcă ea în concurența, acerbă, cu *civilizația imaginii*, cu mecanismele economiei de piață și cu regulile *societății numerice*? Pe scurt: cum se situează cultura față de provocările globalismului? Și încă o dată: ce putere are ea în lumea românească de azi? A câta putere este cultura în statul nostru de drept? Cinstit ar fi să spun numaidecât că nu știu. Nu știu bine. Și că, punându-mi această întrebare,

am căzut, eu însumi, în cursă. Și, totuși, pot spune că o cultură nu este decât o putere, metaforic vorbind, spirituală, adică o putere fără puteri imediate, eficiente, punitive. Nu este, ca presa, a patra putere (cum se zice), venită după celelalte puteri cu rol esențial în crearea și gestionarea civilizației materiale. Dacă ne uităm în urmă (și trebuie să ne uităm în trecut, pentru că rezervorul valorilor spirituale este în trecut și de aceea nu trebuie să *ne despărțim de trecut râzând*, cum știm că a spus un filosof materialist; ne despărțim de trecut, când este nevoie să ne despărțim, luând cu noi ceea ce este mai bun și mai

*Cuvânt rostit la sesiunea festivă dedicată Zilei Culturii Naționale (15 ianuarie 2019, Ateneul Român)

trainic din tradițiile noastre spirituale!), să ne uităm la culturile trecutului și să reținem faptul că *puterea culturii* se manifestă, cu precădere, pe mari distanțe de timp. Poate avea și efecte asupra prezentului, dar puterea ei majoră se vede și se judecă în *serii istorice*, cum spune A.D. Xenopol. Cultura nu este o putere repetitivă, cu efecte imediate, ci o putere spirituală ce acționează pe mari perioade istorice. Ce știm, azi, despre lumea românească din epoca 1859–1900? Știm câteva lucruri despre *Unirea Principatelor* în 1859, despre Cuza și despre cele trei mari reforme pe care, împreună cu Alexandru Ioan Cuza, Kogălniceanu le-a inițiat și le-a înfăptuit, deschizând astfel calea modernizării României; mai știm că, în 1866, a venit în țară Regele Carol (care a fost un rege bun) și că, în 1877, am căpătat, după multă vreme, independența. Mai știm, desigur, și alte fapte, în funcție de profesiunea și pregătirea noastră, dar în esență știm și trebuie să știm că aceasta a fost epoca în care au trăit Maiorescu, Eminescu, Creangă, Slavici și I.L. Caragiale, toți, mari scriitori. Puterea lor se manifestă și azi. Uneori, au avut succes și în timpul lor, dar puterea lor reală, consolidată, a venit mai târziu, după ce au intrat în conștiința națiunii și în imaginarul colectiv. Ea a învins, cu sabia spiritului, celelalte puteri (civice) care s-au succedat și au intrat, cum spune filosoful Noica, în sfera *devenirii pentru devenire*, nu pentru *formarea și devenirea ființei*.

Doamnelor și domnilor,

Voiam, în fapt, să spun că nu trebuie să judecăm cultura numai prin implicațiile, efectele, valorile ei imediate, ci prin puterea ei secretă de a forma, în devenirea istorică și morală a unui popor, *spiritul* acestui popor, adică modul lui de a fi și de a se situa în lume și valorile morale și spirituale în care crede. De ce ne place, și azi, Eminescu și-l recunoaștem, fără să-l votăm, simbolul lumii românești, *poetul [nostru] național*? Pentru că ne regăsim în el, cu tot ce-i mai bun în noi (spune un filosof cunoscut), pentru că ne place muzicalitatea versului său, elegia lui sfâșietoare și vigoarea, bogăția de idei, ne place și extraordinara imaginație a ideilor din proza lui politică și filosofică, în fine, simțim și ne place și azi, când lumea lui Eminescu a dispărut în devenirea istoriei, să ne întoarcem la poemele sale și să trăim, cum spune un mare critic (G. Călinescu, care a dat o operă fundamentală despre Eminescu), o oră pe zi în *preajma marilor mituri*.

Aceasta-i marea, inegalabila, perena putere a culturii. Ea încearcă să înfrângă, în noi, sentimentul zădărniceii pe care ni-l dă scurta noastră trecere pe pământ și să cultive în noi *trestia gânditoare* de care vorbește Pascal, adică ideea că omul poate învinge timpul neiertător prin puterea de a-și medita condiția sa existențială.

Poate cultura să ne ajute să rezolvăm grijile noastre zilnice? Îmi amintesc de o vorbă a lui Roland Barthes: „Literatura – spune el – nu ne ajută să mergem, ne ajută să respirăm”. Uneori, literatura, filosofia, teatrul, artele frumoase, pe scurt, cultura poate mai mult decât atât. Avem exemplul Greciei antice. Ea a fost cucerită de romani și, dacă n-ar fi fost cultura ei, Grecia ar fi dispărut din istorie. Așa cum au dispărut atâtea popoare. Grecii au supraviețuit însă, mai mult: și-au învins cuceritorii prin sabia spiritului, după ce cealaltă sabie (a puterii militare romane) îi supusese. Atena a învins Roma invincibilă, folosind diplomația superioară a culturii. O învăluire, o inserție, o penetrație lentă, care a învins ceea ce părea de neînvingut. Să ne amintim ce spune Horațiu despre acest miracol: „Grecia antică a cucerit pe asprul ei învingător”...

Doamnelor și domnilor,

Aceasta-i adevărata putere a culturii: o armă care i-a dat unui popor puterea de a supraviețui în istorie, o armă tăcută, manifestată pe mari serii istorice, pentru a asigura viitorul identității unei națiuni într-o istorie plină de necunoscute; în fine, în lumea postmodernă de azi, cultura este o putere marginalizată, pusă mereu la încercare, contestată, uneori, în identitatea ei, în lupta cu legile economiei de piață. Va rezista, va supraviețui, va învinge? Câtă vreme va exista limba română și se vor ivi poeți ca Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga și, cu voia dumneavoastră, Nichita Stănescu, care să recunoască (așa cum face ultimul citat în această mare serie de creatori) că „limba română este patria mea”, cultura română va fi, în continuare, o mare putere tăcută, secretă, diplomația noastră cea mai fină și mai penetrantă, în fine, forța noastră de apărare cea mai bună în istorie...

*

Doamnelor, domnilor,

La sfârșitul anului 2010, la propunerea Academiei Române, Parlamentul României a decis prin

lege ca ziua de 15 ianuarie să fie Ziua Culturii Naționale în calendarul nostru moral și spiritual. O decizie bună, o decizie înțeleaptă, o decizie necesară, așteptată de toți cei care au credința că o națiune este culturală sau nu este deloc în istorie și că, în substanța ei, cultura reprezintă pentru un popor altfel spus: un mod de a fi, un mod specific și inconfundabil de a se situa în lume, un mod de a se afirma și de a supraviețui. Faptul că Ziua Culturii Naționale coincide cu ziua în care s-a născut Mihai Eminescu – poetul pe care românii îl consideră reprezentativ pentru spiritualitatea lor – nu-i, desigur, o întâmplare. Chiar noi, Academia Română, am solicitat ca, de ziua unui mare poet, să reflectăm la destinul culturii noastre și să vorbim despre proiectele pe care trebuie să le inițiem, convinși că, în plin proces de globalizare, cultura este un element stabilizator esențial. Mulți s-au bucurat de această decizie, alții s-au supărat. „Încă o formă fără fond? Din nou «Cântarea României»? Iarăși un parastas național? Iar Eminescu?” – au întrebat, retoric, scepticii de serviciu, convinși dinainte că pregătim, fastuos, o nouă fantasmagorie și, evident, ne pregătim de un nou eșec răsunător. N-au avut dreptate și, sper, să nu aibă nici de aici înainte.

Nu cred, întâi, că românii sunt condamnați la eșec și nu cred, nici în ruptul capului, că în țara lui I.L. Caragiale și Eminescu – adică partea profundă și esențială a lumii românești – cultura nu are nicio șansă. De n-ar fi așa, n-am avea poezii și moraliștii pe care îi avem și n-am avea multe de care trebuie să ne rușinăm.

Am spus de multe ori în ultimii ani și au spus și alții că există o *Românie profundă* care nu are nicio legătură cu *România suprafețelor* – adică România comediei politice, România care se ceartă toată ziua și nu face nimic (sau *se află în treabă!*), se jelește, tachinează, complotază, contestă și așteaptă să dea o mare lovitură. Există o altă Românie pe care discursul public de azi n-o ia în seamă – *România tăcută*, România care a făcut și face, în continuare, istoria noastră, așa cum a fost și cum este, România care nu sabotează istoria, caută numai să nu se lase strivită de brutalitățile ei, România care își pune în clipele ei de inspirație jalea și imaginația ei în versuri, în muzică, în pictură, încă o dată: *România profundă*. Aceasta este, înainte de toate, *România culturii*. De ea am vrea să vorbim astăzi și pe ea ar trebui s-o celebrăm, în fiecare an, la 15 ianuarie, atunci când s-a născut, în nordul țării, al șaptelea copil dintre cei unsprezece câți au avut căminarul

Gheorghe Eminovici și Raluca (Ralu) Iurașcu, al șaptelea zic, cel care va debuta peste 16 ani cu versuri în revista „Familia” și va deveni peste puțin timp, atât de original, încât severul Maiorescu îl va cita îndată după Alecsandri pentru a ilustra *noua direcție* a literaturii române. N-a trăit decât 39 de ani, dintre care numai 33 în plenitudinea forței sale creatoare. La moartea lui, în 1889, Maiorescu scrie că secolul al XX-lea se va afirma, poetic „sub auspiciile geniului” lui Eminescu. Previziunea s-a confirmat, chiar dacă, pornind de la Eminescu, poezia românească din secolul al XX-lea și-a înnoit formulele și, uneori, s-a îndepărtat de lirismul lui Eminescu. S-a îndepărtat de un mare model spiritual, aruncând însă sămânța rodnică a gândirii sale poetice în alte soluri... Căci, se știe, un mare creator nu este numai cel care este imitat de alții, ci și acela – dacă nu în primul rând acela – care te provoacă să cauți, pornind de la el, altceva, ceva ce te exprimă mai bine pe tine... Nu degeaba G. Călinescu scrie într-un rând, prin anii '30: „Cine mă iubește, se desparte de mine”. Se desparte, vrea el să spună, cu ideile sale și cu modul lui de a înțelege și a judeca literatura.

Cu Eminescu se întâmplă în cultura română un fapt ciudat: ne despărțim, din când în când de el, ca să avem unde ne întoarce. Ne despărțim pentru o vreme, într-un moment al existenței noastre, pentru a ne regăsi pe noi înșine și a ne cântări mai bine șansele în raport cu un model fondator. Apoi ne întoarcem spre a-l redescoperi.

Filosoful Constantin Noica, care miza enorm pe Eminescu în afirmarea destinului nostru, nu numai poetic, scrie o propoziție care irită mult pe unii publiciști de azi: Eminescu, zice filosoful *Rostirii românești*, este „omul deplin al culturii române”. Este o propoziție frumoasă și adevărată sau este frumoasă, pentru că este adevărată. Nu știu ce poate fi atât de scandalos în această propoziție, după mine, norocoasă, memorabilă, ca atâtea altele care s-au spus și s-au scris despre Eminescu... Poate, doar, faptul că repetată cu rost și fără rost, ea provoacă o stare de inconfort intelectual, ca tot ce se repetă într-o retorică de tip encomiastic. Și Eminescu este strivit, de multe ori, trebuie să recunoaștem, de aceste laude nemăsurate și goale, după cum, tot de multe ori, este minimalizat, contestat, uneori batjocorit de-a dreptul de detractorii lui (nu puțini!) cu adjective infamante. Două *suprafețe* care se ciocnesc, două mentalități balcanice deopotrivă de detestabile și, la mijloc, ca victimă de lux, un mare poet care,

iată, la 169 de ani de la naștere și 130 de ani de la moarte, continuă să provoace conștiința românească, să provoace insomniile sensibilității moderne și postmoderne. Ar mai provoca el atâtea contrarietăți, dar și o iubire atât de statornică, dacă n-ar fi ceea ce este: un mare poet și un filosof politic care, cu fantasmalele lui romantice și cu gândirea lui cuprinzătoare, însetată de adevăr, a spus ceva esențial despre condiția existențială a omului românesc și, prin arta lui, despre suferințele și bucuriile, în genere, ale ființei? Are dreptate, dar, G. Călinescu să spună că Eminescu nu trebuie transformat într-un *monstru de erudiție* și nu trebuie să-l acoperim de elogiile noastre nesărate; avem și noi dreptate, azi, să spunem că nu trebuie să acceptăm nici discursul zeflemitor al detractorilor săi care zic că nu putem să fim buni europeni, dacă nu renunțăm la miturile noastre și nu-l contestăm în primul rând pe Eminescu, poetul pe care românii continuă să-l socotească, repet, după 130 de ani de la dispariția lui lumească, poetul ce-i reprezintă în ceea ce au ei mai bun, cu răbdarea și jalea lor, cu nestatorniciile istoriei lor, cu natura lor mirifică și cu momentele lor de disperare metafizică, precum în *Rugăciunea unui dac*. Un poem ce-i plăcea și lui Cioran, căruia, așa cum se știe, nu-i plăcea mai nimic pe lume, în afară de muzică și mistica sfintelor.

De aceea cred și astăzi ceea ce am spus și cu alte ocazii, că Eminescu trebuie salvat, înainte de orice, de *lăudătorii* sau, cum le zice tot Noica, de *zberătorii* de serviciu și, totodată Eminescu trebuie neapărat smuls din ghearele detractorilor lui (*zeflemitorii* de serviciu), agresivi și nerușinați, dornici să-și facă carieră batjocorind un mare creator. Nu, Eminescu a venit pe lume pentru altceva și este, pentru noi, cu totul altceva: un poet care răspunde încă sensibilității noastre și gustului nostru estetic. Nu-i nevoie să înroșim superlativalele pentru a spune că ne place când îl citim și, mai ales, nu-i nevoie să-l insultăm atunci când se întâmplă să nu ne placă unul sau mai multe dintre poemele sau articolele sale. El mai reprezintă ceva (foarte important) pentru noi, și anume *simbolul identității noastre morale și spirituale*, într-un cuvânt, simbolul identității naționale. O noțiune pe care unii o pun azi în discuție în numele globalismului, socotindu-l pe Eminescu – în proza lui politică și filosofică – un naționalist, ceea ce în limbajul lor înseamnă *xenofob, antisemit, rasist*. Judecată falsă, viziune aberantă, globalism lipsit de sens și de adevăr. Autorul articolelor din „Timpul” este, în esență, cu ideile și

mentalitățile de la 1870–1883, un umanist european care apără dreptul națiunii sale, o națiune care abia se pregătea să-și capete independența deplină după secole de dependență față de imperiile străine și să intre pe scena istoriei. Traducătorul lui Kant și-a concentrat ideile, din această sferă de preocupări, într-un *aporism* superb, pe care îmi place să-l citez și acum: „Nu ești liber – spune el – dacă nu ești drept” sau, citit altminteri, sună tot atât de bine și de judicios: „Nu poți fi drept, dacă nu ești liber”. Încă o dată, o ecuație morală, filosofică, socială ce spune tot și rezumă gândirea politică a unui mare poet european.

Doamnelor, domnilor,

Odată cu Eminescu și pornind de la modelul spiritual pe care el îl reprezintă, celebrăm astăzi Ziua Culturii Naționale. Prilej de a vorbi despre proiectele noastre, despre împlinirile și neîmplinirile noastre. Ar trebui să începem chiar cu Academia noastră unde funcționează peste 60 de institute de cercetare. Nu avem însă timp să discutăm, acum, despre performanțele sau, dimpotrivă, despre inerțiile noastre intelectuale. Să spunem doar că în ultimii ani am reușit să ducem la capăt câteva proiecte de interes național: *Tratatul de istorie a românilor* (zece volume), *Dicționarul Tezaur al Limbii Române* (început de pe vremea lui Maiorescu și Hasdeu), în 18 volume, *Dicționarul General al Literaturii Române* (șapte volume), *Gramatica limbii române*, *Cronologia vieții literare românești* (1944–1964), *Dicționarul cronologic al romanului românesc*, *Dicționarele toponimice pe regiuni*, *Enciclopedia literaturii vechi*, *Dicționarul etimologic al limbii române* etc. Este, poate, locul să reamintim că un vechi proiect al culturii noastre (imaginat întâi de G. Călinescu și Perpessicius, susținut, apoi, cu ardoare și perseverență de Noica în anii '60–70, și anume tipărirea în facsimil a tuturor manuscriselor lui Eminescu) a fost realizat de Academia Română. Avem, azi, în bibliotecile noastre și, uneori, chiar în casele noastre cele aproximativ 14 000 de pagini facsimilate în 38 de volume și tot atâtea pagini sub formă electronică ce pot fi consultate. Viitorii cercetători și editori ai lui Eminescu vor avea ce face în viitor: vor putea corecta erorile făcute de eminescologii anteriori și vor propune, dacă vor fi în stare, soluții (*lecțiuni*) noi, mai verosimile. Trecând peste reacțiile aberante cu care a fost întâmpinat acest proiect major de unele grupuri politico-literare, să spunem, fără

vanitoasă modestie, că generația academică actuală și-a îndeplinit o datorie fundamentală față de cultura și națiunea română. Altele, tot atât de importante, îi stau în față.

Doamnelor și domnilor,

Ne-am adunat, aici, să vorbim nu numai despre ceea ce am făcut, dar și despre ceea ce ar trebui să facem pentru cultura română. Avem încă multe *datorii*, cum spuneau oamenii din Cercul „Vieții Românești”, la începutul secolului trecut, față de ea. Cu alt prilej, am spus ceva despre aceste *datorii uitate*, ca să folosesc, în continuare, limbajul scriitorilor poporaniști. Aș vrea să reiau, acum, câteva dintre aceste *datorii ce nu trebuie uitate*:

1) Avem, de pildă, datoria să publicăm în ediții științifice pe clasicii literaturii române și pe scriitorii moderni care, prin talentul lor, sunt pe cale să se clasicizeze. De ei cine trebuie să aibă grijă? Cine poate finanța aceste ediții nerentabile, dar esențiale? Și, mai ales, cine să le mai facă dacă vechii specialiști sunt din ce în ce mai puțini, iar alții, tineri, nu manifestă nicio atracție pentru această muncă erudită și dificilă?

2) Avem datoria morală și intelectuală să nu abandonăm studiul culturii române vechi, acela care cere o știință filologică complexă și o pasiune incoruptibilă. Cât de serios pregătim pe clasicistii, slavisti, comparatiștii etc. de care știința istoriografică românească are azi atâta nevoie?

3) Avem datoria să-i învățăm pe elevii de azi (cei care vor trăi și vor conduce societatea românească de mâine) istoria limbii noastre, dar cum să-i învățăm dacă noi am eliminat aproape definitiv din programa școlară *limba latină*, matricea noastră? Cine va citi în viitor zecile de mii de documente din latina medievală aflată în arhivele românești? Cine, dacă de câteva decenii, Ministerul Educației nu găsește loc pentru latină în programa de învățământ?

4) Avem o mare, o imensă *datorie* față de limba română care se vorbește din ce în ce *mai rău, mai urât*, mai neglijent. Am observat că discursul public (acela ce se aude la TV și la Radio sau este tipărit prin gazete) trece la *romgleză*, ca să-și dovedească inteligența, „cultura” și europenismul. Nu mai zice „experiență”, zice obsesiv și caraghios „expertiză”. Auzi un om politic, zicând despre altul: „Este bun, este de-al nostru, din popor, are expertiză” sau „Este bun, dar n-are expertiză”... De ce omul bun sau rău n-ar avea „experiență”? De

ce *expertiza* să ia locul *experienței*, când „expertiza” are deja o semantică determinată? Îți vine să răspunzi: pentru că Coana Chirița postmodernă vrea neapărat să intre în rândul lumii bune, să se sincronizeze, să fie și ea socotită elitistă... Lăsând-o pe Coana Chirița de azi cu iluziile ei elitiste, să spunem că datoria față de corectitudinea limbii române este, după mine, o datorie națională, poate cea dintâi, pentru că limba este cel dintâi semn al identității noastre. Sau, cum scrie undeva Eminescu, limba este „măsurariu civilizațiunii unui popor”, amenințat de „potaia de gazetari ignoranți”.

5) Avem, evident, mari datorii, vechi și noi datorii, față de școala românească. Adică față de educația generațiilor ce vin și ne înlocuiesc în procesul inevitabil al evoluției lumii românești. Ce-i învățăm azi pe copiii și pe nepoții noștri? Îi învățăm, probabil, multe lucruri folositoare, între altele să mănuiască internetul de unde pot afla multe informații. Este bine, este indispensabil, dar școala românească trebuie să-i învețe și alte lucruri indispensabile:

- Să-i învețe istoria corectă a nației noastre. De când istoria românilor a devenit o disciplină pierdută în ora de comunicare?

- Să-i învețe literatura noastră de la cronicari la postmoderni și post-postmoderni.

- Să-i învățăm să citească o carte și, mai ales, să-i facem să înțeleagă faptul că vechea zicală „cine are carte, are parte” nu-i o vorbă-n vânt.

- Să-i învățăm să iubească valorile spirituale românești și că nu trebuie să se rușineze a fi român, căci cine are carte poate avea, și de aici înainte, o șansă de a se afirma într-o lume ce se globalizează și se concurează. Pe scurt, pregătirea *umanistă* mi se pare o condiție fundamentală a *omului românesc* de mâine – un om european avizat, eliberat de complexe, inclusiv de complexul marginalității sale în istorie. Poți fi, mă întreb, un bun informatician fără să-i fi citit pe Arghezi și G. Călinescu și fără să știi ceva despre Cantemir, primul nostru spirit european?

6) Apropo de școală: am semnalat, aici, de mai multe ori, faptul că noul proiect de reformă a învățământului românesc intenționează să desființeze școlile rurale care nu au 300 de elevi. Nu-i o decizie corectă. Nu-i o măsură bună. Este chiar, după mine, o măsură lipsită de înțelepciune, pentru că desființând școala într-un sat, desființezi cu timpul satul românesc. Nu vreau să insist, dar, atenție, ne aflăm în fața unei grave discriminări care ne va costa mult...

Mă întreb deseori de ce oare „reformatorii” noștri fac în așa fel încât obligă pe cei care vin după ei la putere să-și piardă o bună parte din timpul lor reparând ceea ce ei au stricat, să reformeze, altfel spus, reformele? De unde vine pasiunea aceasta nefericită de a drege ce se strică mereu și de a strica ce tocmai s-a dres? Acest *adamism* ne face, am impresia, să construim mereu din fuga cailor și să lăsăm Mănăstirea lui Negru Vodă neterminată....

România a început să se modernizeze atunci când un mare ministru, care era și un remarcabil om de știință – mă gândesc la Spiru Haret – a făcut în așa fel încât în fiecare sat românesc să existe o școală. De acolo au ieșit atâtea minți luminate... Mă opresc aici. Nu înainte de a vă aminti că o școală desființată este deja o șansă pierdută, pentru un copil, pentru o comunitate, pentru o tradiție și de ce nu, pentru apariția unui geniu tânăr... Căci nu-i o regulă ca un mare creator, în indiferent ce domeniu, să se nască într-un castel... Se poate naște chiar și într-o iesle...

7) Ni se spune, apropo de situația semnalată mai înainte: desființăm școala dintr-un sat, pentru că nu avem profesori buni. Răspuns: nu avem, pentru că nu-i formăm și, dacă îi formăm, îi plătim așa de prost, încât aceștia caută alte meserii sau se îndreaptă spre alte orizonturi. Un fenomen care, se știe, se manifestă în toate domeniile vieții noastre intelectuale. În ultimii patru-cinci ani au plecat în străinătate, se spune, 10 000 de medici. Câți au plecat înainte de 2007 și câți vor părăsi satele și orașele românești în anii ce vor veni? Câți se vor întoarce și, mai ales, ce se întâmplă, în acest răstimp, cu cei care au nevoie de ei? Ce nație poate fi atât de risipitoare încât, după ce pregătește un specialist, de la vârsta de șase-șapte ani până la 30 de ani, se leapădă atât de ușor de el? Fără comentarii... Dar cu melancolie...

8) Aflăm zilnic că suntem în criză. Și suntem. O simțim. Și dacă suntem în criză, trebuie să strângem cureaua. O strângem. Facem găuri noi. Restrângem de pildă aria cercetării – dacă lucrăm în domeniul cercetării fundamentale – nu mai angajăm oameni tineri, iar pe cei pe care am apucat să-i angajăm îi plătim cum putem. Dacă nu-i din București, un tânăr (șef de promoție) nu poate supraviețui în cercetare. Alții îmbătrânesc, lent și inexorabil, în postul pe care l-au prins... Nu putem mișca nimic, înghețăm, toți, mari și mici, tineri și vârstnici, în schema noastră... Pare o fatalitate, dar, după mine, este doar o proastă gândire și o gestionare rea a

crizei. Fără să solicităm bani în plus, am putea solicita doar posibilitatea de a gestiona mai bine – adică mai folositor – sărăcia noastră. Nu facem, am impresia, decât să pregătim, fără fast, funeraliile cercetării și ale învățământului de performanță. Și-i pregătim pe cei care, având mijloacele necesare, pleacă să studieze în străinătate. Ceea ce nu-i rău, este chiar bine, dacă din cei 50 000 de studenți români, cât se zice că sunt astăzi în străinătate, o parte dintre ei vor reveni în țara din care au plecat... Dar câți revin? Și ce facem pentru a-i atrage? Pe scurt, ce egalitate de șanse oferim tinerilor care au rămas și celor care au plecat?

Am participat cu câțiva ani în urmă la un seminar al studenților români care învață în străinătate și am auzit, acolo, o idee care mi-a plăcut: „Noi – spunea un participant – vom fi o nouă generație pașoptistă; ne vom întoarce și vom construi o Românie mai democratică, mai curată, o Românie a bunăstării, a justiției... o Românie sincronică”. L-am ascultat cu atenție pe acest june neopașoptist și am zis în gândul meu: „Ajută, Doamne, pe acești tineri să-și țină promisiunile”. Dar nu-i vorba numai de ei. Ei nu vor reuși să facă o Românie mai bună, o *Românie culturală* (cum o visa generația lui Eliade în anii '30) fără colegii lor rămași să studieze în țară. Ca să reiau o cunoscută parabolă biblică: fiul risipitor – care se întoarce la casa tatălui său și pentru care tatăl sacrifică vițelul cel gras – nu poate schimba mai nimic în gospodăria părinților săi fără fratele fratelui risipitor, cel rămas acasă, dintr-un motiv sau altul, pentru că nici el, fratele fiului risipitor, n-a stat degeaba. A învățat și el ceva și a făcut și el ceva cu talentul și cu jalea lui. A pus, de pildă, jalea în poezie și a cântat, ca Femios, rătăcirile pe mare ale lui Ulise, fratele său isteț.

Doamnelor și domnilor,

Nu știu dacă ați observat, dar n-am spus nimic nici de bine, nici de rău, de Ministerul Culturii și nici de alte instituții care se ocupă de Cultură. Nici de condiția omului de cultură, azi, în această criză economică dublată de o puternică criză morală. N-am amintit de bugetul cercetării și nici de bugetul modic al culturii scrise. N-am spus, nu pentru că n-aș avea ce spune, ci pentru că mi s-a părut că este mai important să vorbim azi – de Ziua Culturii Naționale – de proiectele noastre. N-am vorbit nici despre știința românească, parte importantă a culturii noastre. Las pe cei mai bine informați decât mine s-o facă. Un singur lucru aș vrea, totuși, să semnalez

privitor la Ministerul Culturii Române: i se potrivește, de ani de zile, replica unui celebru personaj al lui Caragiale: „Este sublim, dar...” Nu-l vedem, nu-l auzim, e tăcut ca o lebădă nepoetică și, în genere, confirmă ceea ce un filosof socratic din generația lui Cioran spunea, și anume că „aflarea în treabă este preocupățiunea principală a intelectului moldo-valah”.

Doamnelor și domnilor,

Aș încheia cu o observație pe care am auzit-o, cu câțva timp în urmă, de la cineva care era, nu se știe de ce, supărat pe lumea românească. Și, supărat, arunca vina supărării sale pe natura culturii noastre: „Suntem, zice el, o cultură a conflictelor, trebuie să devenim o cultură a dialogului”. Are dreptate: la suprafață, se manifestă o cultură a bârfei și a conflictelor, dar, în adâncime, în România profundă, există o cultură cu acces la metafizică, o cultură a monologului și a dialogului, ca orice cultură autentică. De ce este important să știm toate acestea și, în genere, la ce servește omului cultura? Reiau propoziția lui Roland Barthes: „Cultura nu ne ajută să mergem, cultura ne ajută însă să respirăm”. Aș adăuga: și nu numai, cultura ne învață să mâncăm și să ne îmbrăcăm frumos și decent, să vorbim frumos, să avem relații civilizate cu semenii noștri, să nu ne

lepădăm de Dumnezeu și nici de valorile noastre, să nu-i urâm pe bătrâni, pentru că sunt bătrâni și vrem să le luăm locul, să mizăm pe tinerii dotați pentru că a lor este împărăția viitorului și de ei depinde supraviețuirea creației noastre, să nu uităm remarcă lui Rimbaud, și anume că *Eu este Altul* și că *Altul* poate avea, ca și mine, dreptate; cultura ne învață că, într-adevăr omul este o biată trestie subțire și vulnerabilă, dar ea are imensul privilegiu *de a fi o trestie gănditoare*; în fine, cultura este chiar existența noastră și fără ea nu putem fi oameni liberi și, dacă nu suntem liberi, nu putem fi nici drepti. Să fim, așadar, liberi, spiritualicește și moralicește, ca să putem fi drepti. Dar și invers. Cultura nu se naște din neant, ea apare într-o geografie a spiritului (într-un spațiu determinat) și aspiră să cuprindă ceea ce este esențial, specific și universal în ființa noastră. Să fim, dar – cum zice Maiorescu – *naționali cu fața spre universalitate*. Numai așa, cred (și cred cu tărie), vom putea înfrunta provocările globalismului, crizele morale, economice și identitare ce se țin lanț la începutul acestui secol, într-o lume în care certitudinile cad și incertitudinile sporesc. „Multe lucruri ne despart – spunea cu decenii în urmă un mare scriitor francez de origine română, Eugène Ionesco –, desigur, cultura ne poate însă uni”.